

УДК 378.046-021.68:37.014.6

МОДЕРНІЗАЦІЯ ЗМІСТУ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ НА КУРСАХ ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ КЕРІВНИХ КАДРІВ ОСВІТИ

Ляхощька Лариса Леонідівна,

професор кафедри відкритих освітніх систем та інформаційно-комунікаційних технологій Державного вищого навчального закладу «Університет менеджменту освіти» НАПН України, кандидат педагогічних наук, доцент, lyahotska@ua.fm.

Анотація. Обґрунтовано роль дистанційного навчання як масової форми відкритої освіти. Розкрито концептуальні підходи до відбору змісту дистанційного навчання в системі підвищення кваліфікації керівних кадрів освіти: андрагогічний, особистісно орієнтований і компетентнісний.

Ключові слова: дистанційне навчання, підвищення кваліфікації, керівні кадри освіти, концептуальні підходи змісту навчання.

Створення перспективної системи освіти, що сприяє соціальному становленню інформаційного суспільства в цілому і кожної людини зокрема, — одна з провідних тенденцій, яка підтримується на рівні передусім державної політики кожної європейської країни. Розвиток освітньої системи в нових умовах визначається необхідністю безперервної, відкритої освіти, масовою формою якої в сучасній світовій освітній практиці є дистанційне навчання. Інтегруючись у суспільство, дистанційне навчання спирається на загальні постулати педагогіки, однак підходи до відбору змісту мають певну специфіку, яка залежить від освітніх потреб того, хто навчається. Зміст дистанційного навчання логічно впливає з мети освітнього процесу навчального закладу і концептуальних підходів до її реалізації.

Потреби особистості і держави, рівень розвитку науки, техніки і культури, напрями розвитку суспільства визначають зміст освіти. Вимоги сучасного суспільства до якості освіти і педагогічного професіоналізму визначають спрямованість підвищення кваліфікації керівних кадрів освіти на постійний розвиток власних професійних компетентностей.

Освітній процес у системі неперервної післядипломної педагогічної освіти як за змістом, так і за характером має співвідноситись з динамічністю, активністю суспільного розвитку та його запитами. У зв'язку з цим потребує переосмислення зміст підвищення кваліфікації керівних кадрів освіти, що безпосередньо пов'язано з певним розумінням модернізації післядипломної педагогічної освіти.

Мета статті — розкрити шляхи модернізації змісту дистанційного навчання на курсах підвищення кваліфікації керівних кадрів освіти.

За словами Президента НАПН України В. Г. Кременя, «якісна освіта — це відкрита освіта, здатна до самовдосконалення, неперервної модернізації та інновацій, потенційно спроможна на відповіді, адекватні цивілізаційним викликам» [1].

Аналізуючи наукову літературу, генезис дистанційного навчання в системі підвищення кваліфікації ке-

рівних кадрів освіти, ми виокремили такі основоположні підходи до відбору змісту дистанційного навчання в закладах післядипломної педагогічної освіти: андрагогічний, особистісно орієнтований і компетентнісний.

Андрагогічний підхід — системне використання особливостей навчання дорослих. Позиція дорослих, які навчаються, — це своєрідна позиція творця, який сам визначає зміст своєї освітньої діяльності. Тому у відборі змісту дистанційного навчання в системі підвищення кваліфікації керівних кадрів освіти мають ураховуватися всі особливості дорослих суб'єктів навчання [5]. Отже, андрагогічний підхід передбачає самостійний вибір навчальних модулів суб'єктом навчання і створення індивідуальної траєкторії навчання. Слухачі самі вирішують, чи варто витратити час і сили на вивчення навчального матеріалу, що їм пропонують. Саме необхідність, яка виникла у слухачів у процесі їх професійної діяльності, стає мотиваційним складником їх готовності до навчання. Допомогою слухачеві у формуванні його готовності до керованої самостійної роботи в дистанційному режимі стає змістовне обґрунтування ставлення до навчального матеріалу, у якому викладачем чітко визначено актуальність змісту навчального модуля. Зазначимо, що в підготовці навчального матеріалу (викладу матеріалу, джерело прикладів й ілюстрацій) викладач курсів підвищення кваліфікації має враховувати й особистий досвід слухачів, що є суттєвою опорою у викладанні. Отже, необхідність відображення у навчальному матеріалі професійного і соціального досвіду, його включення до змісту освітньої діяльності, визначення дорослою аудиторією мети навчальної діяльності й антиципація її результатів, забезпечує стійку мотивацію і самоконтроль процесу навчання.

У процесі формування змісту дистанційного навчання на курсах підвищення кваліфікації керівних кадрів також враховується важлива риса феномену слухачів — потреба в самостійному прийнятті рішень і здатність нести за них відповідальність. На відміну від школярів і студентів, надання яким навчального

матеріалу апріорно зумовлює необхідність його засвоєння, слухачам під час дистанційного підвищення кваліфікації надається можливість самостійного вибору з кількох варіантів: які модулі вивчати в першу чергу і за якою технологією (за допомогою електронної навчальної системи або кейс-технологій).

Проявом андрагогічного підходу у визначенні змісту дистанційного навчання на курсах підвищення кваліфікації є також побутові, просторові, фінансові обмеження слухачів, а також необхідність невідкладного застосування знань, умінь, навичок, отриманих ними в процесі навчання. Отже, навчальний матеріал має нести практичну спрямованість, сконцентровану навколо конкретних життєвих потреб слухачів.

У класичному освітньому процесі навчальний матеріал вибудовується відповідно до логічної структури наукового знання. Дистанційне навчання в системі підвищення кваліфікації керівних кадрів освіти орієнтується на реальні завдання в реальних ситуаціях: загальна модель і загальний підхід викладаються так, щоб дії, включені в робочий контекст, приводили до бажаних результатів. Набуті знання й уміння тематично прив'язані до типових ситуацій, носять ситуативний характер. Саме особливості інтенсивного навчання дорослих за дистанційною формою в системі підвищення кваліфікації у форматі коротких часових проміжків, вільних від основного виду діяльності, призвели до необхідності у відборі змісту навчання йти від конкретного до загального, вибудовувати іншу логіку відбору навчального матеріалу — логіку реальних дій, джерелом якої є аналіз реальних робочих потреб того, хто навчається, і суспільства в цілому.

Концепція *особистісно орієнтованого підходу* до відбору змісту навчання відображена у наукових до-

слідженнях учених (І.Д. Бех, І.А. Зязюн, В.Г. Кремень, Є.С. Полат, В.В. Серіков, В.О. Сластьонін, І.С. Якиманська) і виокремлена нами як одна з основоположних. У світлі особистісно орієнтованого підходу В. О. Сластьонін сформулював низку вимог, які мають враховуватися під час відбору змісту професійної освіти, а саме:

- орієнтація на забезпечення самовизначення особистості і створення умов для самореалізації;
- спрямованість на отримання професії і кваліфікації, відтворення і розвиток кадрового потенціалу суспільства;
- забезпечення розвитку суспільства, зміцнення й удосконалення правової держави;
- формування відповідного рівня загальної і професійної культури, наукової картини світу [6, с. 258].

Ученими досліджено, що застосування інформаційних технологій у структурі особистісно орієнтованого навчання дає можливість розширення змісту освіти за рахунок підтримки систем навчання і стимулювання творчих сил того, хто навчається, рефлексії результатів навчальної діяльності і стимулювання механізмів саморозвитку.

Освітній процес на курсах підвищення кваліфікації має бути зорієнтований на потреби слухача і побудову його особистої траєкторії розвитку, повагу і визнання його особистості, партнерські відносини викладача і слухача [8]. Результатом засвоєння змісту дистанційного навчання виступають розвинені розумові, творчі, рефлексивні, мотиваційно-ціннісні сфери особистості.

Компетентнісний підхід зі спрямованістю на розвиток особистості ставить на перше місце вміння розв'язувати проблеми, безпосередньо пов'язані з практичною діяльністю слухачів. Зазначимо, в умовах

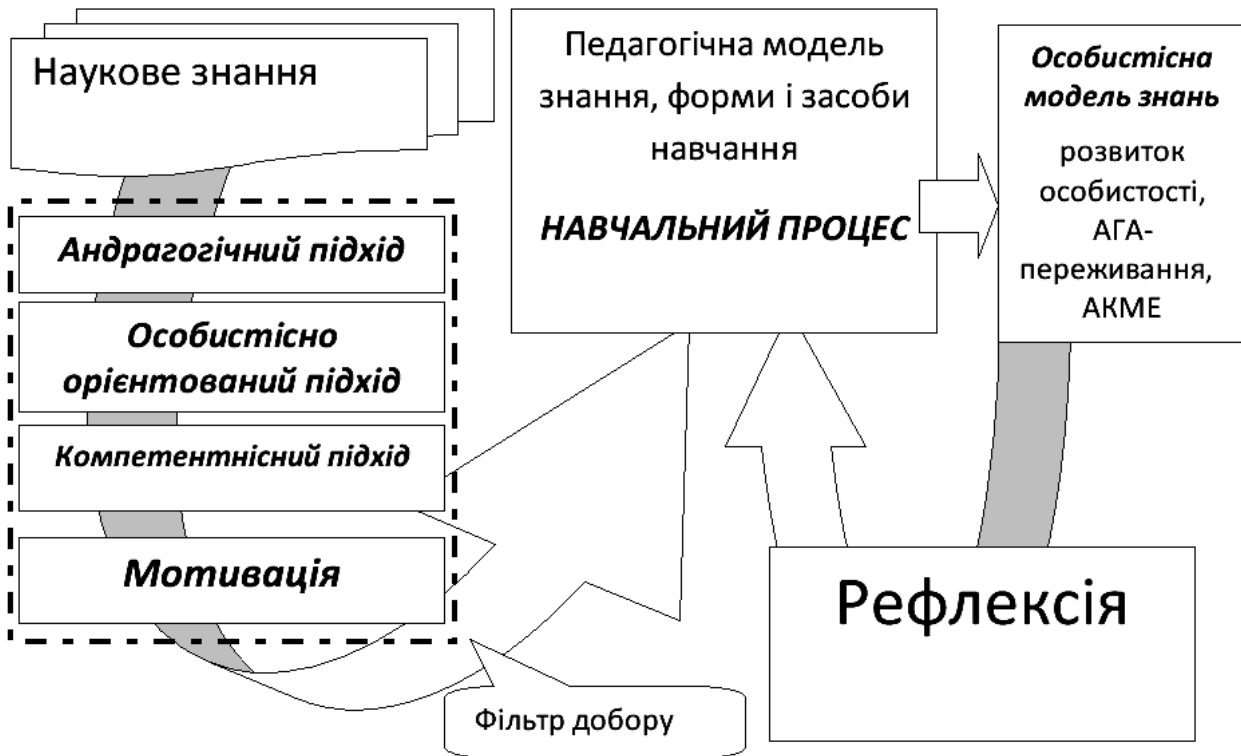

Рис. 1. Структура підходів до формування змісту навчання і його організації

розвитку інформаційного суспільства до сучасного фахівця висовуються вимоги не тільки до рівня знань, умінь, навичок, а й до здатності застосування їх на практиці, умінню орієнтуватися в нестандартних виробничих ситуаціях, нести відповідальність за свої дії. Для них особливо актуальна європейська формула підготовки фахівців: «Одна професія — безліч кар’єрних можливостей».

У зв’язку з цим відбір змісту дистанційного навчання у світлі рішень Болонської конференції і Копенгагенської конвенції в системі підвищення кваліфікації будується на підставі компетенцій — сукупності взаємопов’язаних якостей особистості (знань, умінь, навичок, способів діяльності), що задаються відносно певного кола навчальних модулів освітнього процесу, необхідних для якісної продуктивної діяльності відносно них.

Нами досліджено, що в галузі підготовки фахівця, компетенції групуються по-різному. Наприклад, у результаті роботи програми TUNING, у якій взяли участь більше 100 університетів із 16 країн, що підписали Болонську декларацію, виділено загальні компетенції, що включають інструментальні (здатність до аналізу і синтезу, до організації і планування; базові знання в різних галузях; підготовка з основ професійних знань; письмова й усна комунікація рідною мовою; знання другої мови; навички роботи з комп’ютером;

уміння знаходити й аналізувати інформацію з різних джерел; розв’язання проблем; прийняття рішень), міжособистісні (здатність до критики і самокритики; робота в команді; навички міжособистісних відносин; здатність працювати в міждисциплінарній команді; здатність сприймати різноманітність і міжкультурні відмінності), системні (здатність застосовувати знання на практиці; дослідницькі навички; здатність учитися; здатність адаптуватися до нових ситуацій; здатність породжувати нові ідеї (креативність); лідерство; розуміння культур і звичаїв інших країн; здатність працювати самостійно; розробка й управління проектами; ініціативність і підприємницький дух; турбота про якість; прагнення до успіху) та спеціальні (професійні) компетенції. У країнах близького зарубіжжя в основу Стратегії модернізації загальної освіти покладені ключові компетенції [7, 9].

Українськими вченими [4] розроблені угруповання компетенцій слухачів курсів підвищення кваліфікації, якими є:

- базові: соціокультурна, правова, психологічна, комунікативна, інформаційно-комунікаційна;
- посадово-функціональні: концептуальна, моделююча, аналітико-діагностична, організаційна, маркетингова, фінансово-економічна.

Надаємо приклад (табл. 1) технологічної карти профілів базових і посадово-функціональних компе-

Таблиця 1

Технологічна карта профілів базових і посадово-функціональних компетентностей керівника закладу освіти

КОМПЕТЕНТНОСТІ	ОСНОВНІ ГРУПИ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ	ЗМІСТ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ
БАЗОВІ	Соціокультурна	Здатність реалізовувати соціологічні, аксіологічні, андрагогічні, інноваційні принципи організації роботи з колективом закладу освіти; адаптуватися до інноваційних процесів управлінської діяльності; налагоджувати зв’язки з освітніми організаціями, установами, соціальними службами для поліпшення умов діяльності закладу освіти в цілому
	Правова	Здатність організувати діяльність закладу освіти відповідно до нормативно-правових механізмів менеджменту в освіті, вимог безпеки життєдіяльності, організаційно-фінансових можливостей закладу освіти
	Психологічна	Здатність до толерантної взаємодії, спілкування, соціальної діяльності, до регулювання і стимулювання професійного зростання, удосконалення особистісних якостей, професійної адаптації педагогічного складу, попередження професійного стресу і професійного «вигорання» педагогічних працівників
	Комунікативна	Знання способів взаємодії з оточуючими і віддаленими людьми і подіями, навички роботи в групі, володіння різними соціальними ролями в колективі, уміння себе позиціонувати, ставити запитання, вести полеміку, дискусію, знання іноземних мов тощо
	Інформаційно-комунікаційна	Здатність використовувати сучасні інформаційно-комунікаційні технології у професійній діяльності, формувати електронні бази даних, оновлювати наукову і науково-методичну інформацію
ПОСАДОВО-ФУНКЦІОНАЛЬНІ	Концептуальна	Передбачає визначення теоретико-методологічної бази, стратегічних завдань, принципів розвитку та майбутньої діяльності закладу освіти
	Моделююча	Спрямована на побудову управлінської діяльності керівника закладу освіти на основі системного підходу з урахуванням ринкових умов у країні
	Аналітико-діагностична	Забезпечує контрольню-аналітичну діяльність керівника закладу освіти з урахуванням новітніх технологій і методик контролю й аналізу в управлінні закладом освіти
	Організаційна	Передбачає реалізацію завдань, що визначені в стратегічних, річних та інших планах закладу освіти
	Маркетингова	Спрямована на вдосконалення освітнього продукту закладу освіти (освітніх послуг), просування його на ринку освіти, пропаганду і покращення іміджу закладу освіти
	Фінансово-економічна	Забезпечує ефективне використання бюджетних коштів, пошук і залучення додаткових фінансів для подальшого розвитку закладів освіти

тентностей керівника закладу освіти на курсах підвищення кваліфікації за очно-дистанційною формою навчання [4].

Досліджено, що під час дистанційного навчання в системі підвищення кваліфікації керівних кадрів освіти відбір змісту навчання на основі компетентнісного підходу повинен відбуватись відповідно до основних етапів:

- моделі компетенцій — створення переліку ключових компетенцій, формування профілів посади співробітників;
- програми навчання і навчально-методичні матеріали — формування змісту на основі посадових інструкцій співробітників і виконуваних ними творчих робіт і проектів.

Реалізація компетентнісного підходу до відбору змісту дистанційного навчання забезпечується інтегрованим середовищем розробки і використання, наприклад, Тест-порталу на платформі eFront (досвід ДВНЗ «Університет менеджменту освіти» Національної академії педагогічних наук України) [3] (рис. 2) або авторське програмне забезпечення — «Компетограф – П 1.0» [2] (рис. 3), які є сукупністю методів і засобів, що дозволяють протестувати фахівця на знання / незнання ключових компетенцій і надають навчальні курси відповідно з тими чи іншими запитами. Таке середовище дає можливість схеми відбору змісту дистанційного навчання на курсах підвищення кваліфікації для керівних кадрів освіти за ключовими компетенціями.

За результатами тестування підраховується кількість правильних відповідей і надається список навчальних модулів (дистанційних курсів), необхідних протестованому слухачеві. Програма робить підрахунок кількості правильних відповідей і виводить результати по кожній компетенції. Тест-портал допомагає формувати список дистанційних навчальних модулів, рекомендованих до вивчення відповідно до виявлених прогалин у знаннях із метою розвитку відсутніх субкомпетенцій у межах кожної компетенції.

Висновок. Виходячи з викладеного вище, можна дійти висновку, що формування змісту дистанційного навчання в системі підвищення кваліфікації керівних кадрів освіти має низку особливостей і своєрідність підходів. Зміст навчання, у якому реалізуються ціннісні, змістоутворюючі, гуманістичні та творчі компоненти життя, виступає провідним фактором розвитку системи підвищення кваліфікації взагалі, а зміст підвищення кваліфікації керівних кадрів освіти зокрема. У ньому реалізуються ціннісні, гуманістичні та творчі компоненти запитів слухачів, зміст навчання слугує провідним фактором їх розвитку.

* * *

Ляхоцька Л. Л. Модернізація содержания дистанционного обучения на курсах повышения квалификации руководящих кадров образования

Аннотация. Обоснована роль дистанционного обучения как массовой формы открытого образования. Раскрыты концептуальные подходы к отбору содержания дистанционного обучения в системе повышения квалификации руководящих кадров образования: андрагогический, личностно ориентированный и компетентност-

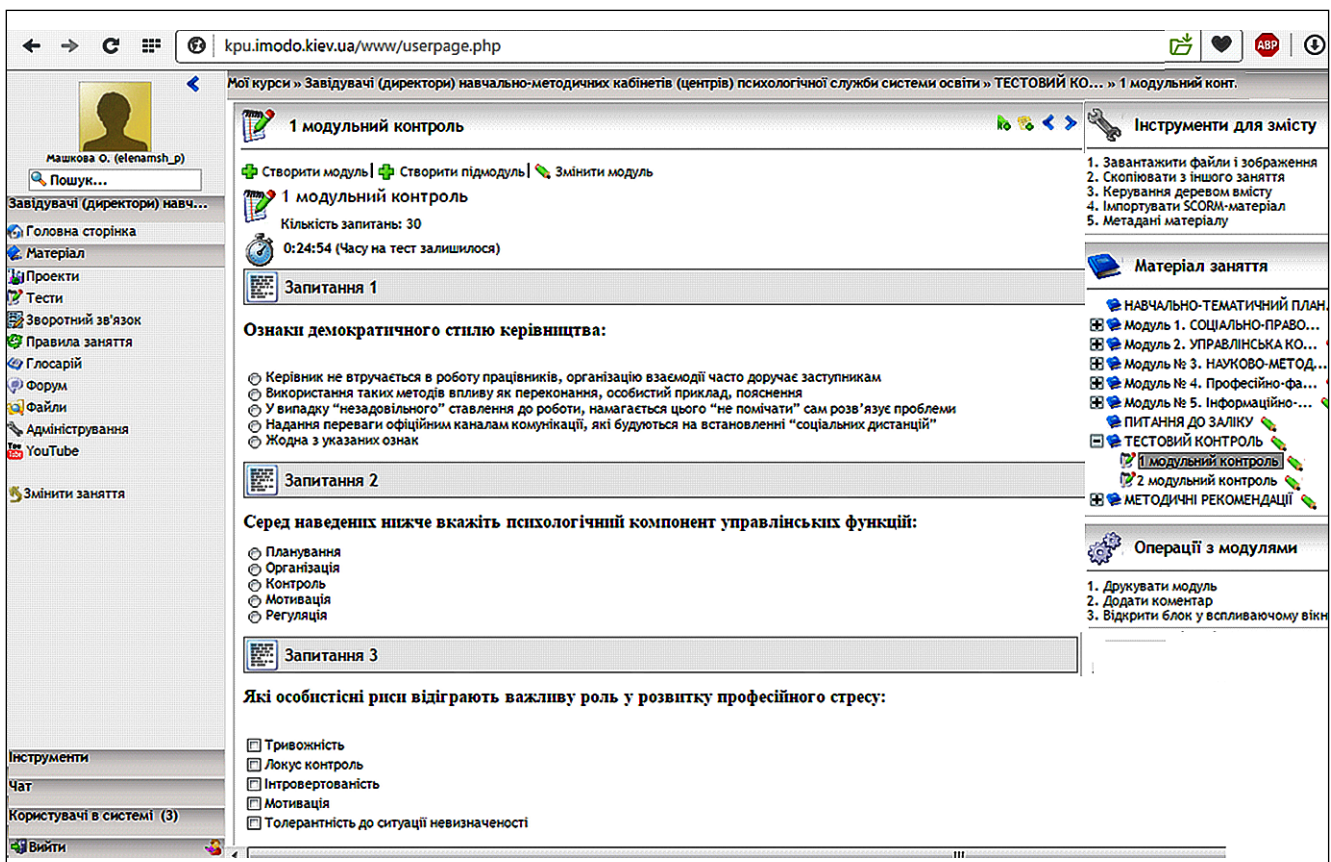

Рис. 2. Тест-портал на платформі eFront

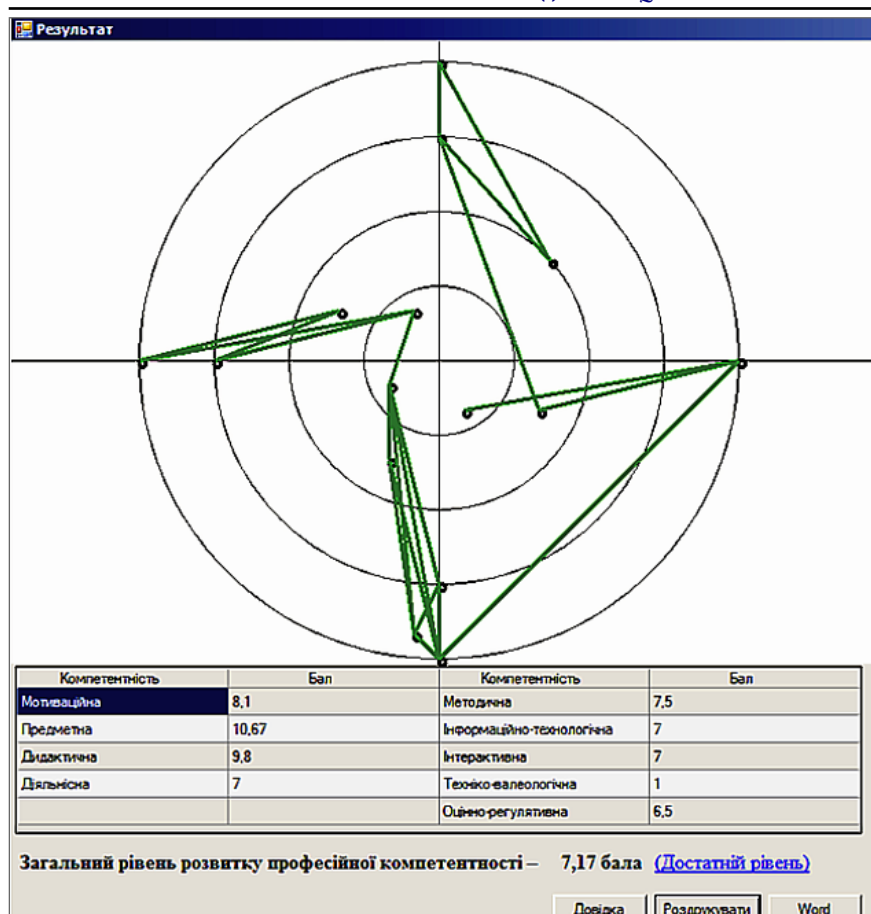

Рис. 3. Карта професійної компетентності педагогічного працівника, сформована програмою «Компетограф-П 1.0» за Ю. М. Линником

ний. Отмечено, что интегрируясь в общество, дистанционное обучение опирается на общие постулаты педагогики, однако подходы к отбору содержания имеют определенную специфику, которая зависит от образовательных потребностей обучающегося. Констатировано, что содержание дистанционного обучения логическим образом вытекает из цели образовательного процесса учебного заведения и концептуальных подходов к ее реализации. Доказано, что образовательный процесс в системе непрерывного последиplomного педагогического образования как по содержанию, так и по характеру должен соотноситься с динамичностью, активностью общественного развития и его запросами. Раскрыты пути модернизации содержания обучения на курсах повышения квалификации руководителей кадров образования. Сделан вывод о том, что модернизированное содержание повышения квалификации руководителей кадров образования, в котором реализуются ценностные, созданные по содержанию, гуманистические и творческие

компоненты запроса слушателей, выступает ведущим фактором их профессионального развития.

Ключевые слова: дистанционное обучение, повышение квалификации, руководящие кадры образования, концептуальные подходы содержания обучения.

* * *

Lyahotskaja Larisa L. Modernization of distance educational content on postgraduate courses for leading educational staff

Annotation. The article describes the role of distance learning as a form of open education. It reveals the conceptual approaches to the selection of the content of distance learning in the system of postgraduate education of leading educational staff, such as: andragogic, learner-centered and competence methodology. The article finds out that distance learning is based on the general principles of pedagogics. However, the approaches to the selection of educational content have certain characteristics that depend on the educational needs of the student. It defines that distance learning content logically follows

◆ ◆ ◆

from the purpose of the educational process of the educational establishment and conceptual approaches to its implementation. It is considered that the educational process in the system of lifelong postgraduate pedagogical education both in content and in nature must correlate with the dynamic, active and social development. It reveals ways of educational content modernization on postgraduate courses for leading educational staff. The renewed content of postgraduate pedagogical education for leading educational staff is a leading factor in their professional development. It realizes valuable, humanistic and creative components of listeners' requests.

Keywords: distance learning, postgraduate education, leading educational staff, conceptual approaches to educational content.

Література

1. Загальні збори Національної академії педагогічних наук України. 3.04. 2015 р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://naps.gov.ua/ua/press/releases/602/>.
2. Линник Ю. М. Развитие профессиональной компетентности учителей природно-научных предметов средствами дистанционного навчання у післядипломній освіті : дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : 13.00.04 / Ю. М. Линник. — Луцьк, 2014. — 269 с.
3. Мишишен А. В. Технології та інструменти відкритої післядипломної педагогічної освіти // Scientific Journal «ScienceRise». — №4/5(9). — 2015. — С. 73–77.
4. Професійна програма підвищення кваліфікації слухачів напряму «Керівники закладів освіти», укладачі : Ващенко Л. М., Яковець В. П., Чміль А. І. [та ін.] / Л. М. Ващенко, В. П. Яковець, А. І. Чміль, В. Г. Базелюк, О. Л. Озерян. — К. : ДВНЗ «УМО» НАПН України, 2012. — 18 с.
5. Кларин М. В. Андрагогіка : наука обучения взрослых / М. В. Кларин. [Электронный ресурс] — Режим доступа : http://www.e1tarium.ru/2004/08/25/andragogika_nauka_obuchenija_vzroslykh.html.
6. Педагогіка професіонального образования : учеб. пособие для студ. высш. пед. учеб. заведений / Е. П. Белозерцев [и др.] ; под ред. В. А. Сластенина. — М. : Академия, 2004. — 368 с.
7. Стратегия модернизации общего образования : материалы для разработчиков документов по модернизации общего образования [Электронный ресурс]. — Режим доступа : <http://www.gouo.ru/pinskiy/books/strateg.pdf>.
8. Якиманская И. С. Разработка технологии личностно-ориентированного обучения / И. С. Якиманская // Вопросы психологии. — 1995. — №2. — С. 31–42.